

Obywatelskie nieposłuszeństwo

Jednomyślność bardzo rzadko występuje w społeczeństwach demokratycznych. Zwykle różni się w wielu, nawet fundamentalnych sprawach. Różni się czynnie: spieramy, dyskutujemy, czasem protestujemy. Niekiedy organizujemy mniej lub bardziej widowiskowe demonstracje uliczne. Staramy się o to, by dziennikarze rzetelnie występowali w naszej obronie. Gdy nie pomagają petycje, demonstracje, piszemy skargi do sądów lub zaskarżamy tego, kto wyrządził nam krzywdę.

Pokojowych dróg wyrażania sprzeciwu w systemach demokratycznych jest wiele. Prawo określa granice i sposób wyrażania opinii, rozstrzyga tryb zwoływania demonstracji, ale zarazem określa, kiedy demonstracja zaczyna przybierać niebezpieczny obrót (np. zagraża czyjemuś życiu lub mieniu) i kiedy można ją rozwiązać. Systemy demokratyczne chcą konfliktom nadawać charakter pokojowy, a formy ich wyrazu uporządkować i do pewnego stopnia skanalizować. Nie zawsze to się udaje. Wiele jest spraw trudnych do rozstrzygnięcia, ważne jest, że obie stające przed sądem strony godzą się na to, by sąd rozstrzygał ich spór i by rozprawa odbywała się zgodnie z obowiązującym w danym państwie prawem.

W wypadku **nieposłuszeństwa obywatelskiego** poszczególne osoby lub grupa ludzi kwestionują, uznają za niesprawiedliwą jakąś normę prawną, za przekroczenie której władze stosują zwykle przewidziane prawem kary. Nieposłuszeństwo może być czynne lub bierne. Może wyrażać się podjęciem zabronionych działań lub odmową wykonywania nakazów władzy. Cel nieposłuszeństwa ma charakter ograniczony. Nie zmierza ono do rewolucji, przewrotu, lecz jedynie do **zmiany ustawy lub nakazu**. Nie służy też prywatnym interesom – kradzież lub łapówka nie są wyrazem obywatelskiego nieposłuszeństwa. Obywatelskie nieposłuszeństwo musi odnosić się do jakiejś koncepcji sprawiedliwości lub idei dobra wspólnego. Jest protestem wobec konkretnej normy prawnej lub decyzji władz w imię wyższej zasady, jaką mogą być prawa człowieka czy ideał ludzkiej godności. Cel walki powi-

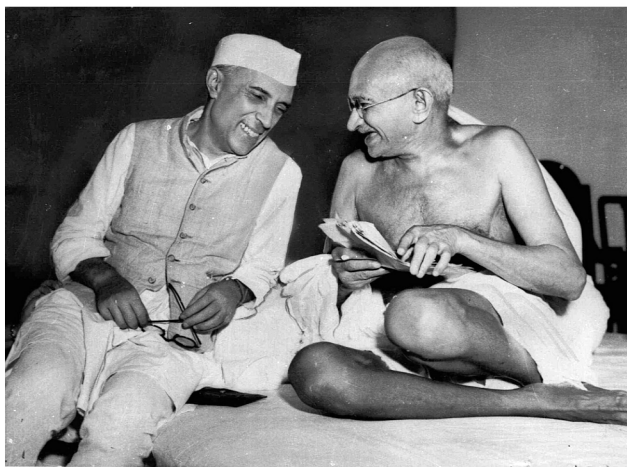
nien być sformułowany i przedstawiony tak, by osobom z zewnątrz wydawać się mógł moralnie uprawniony.

Pomyślmy!

Jakie są granice obywatelskiego nieposłuszeństwa?

Za „ojca” tej idei uważa się amerykańskiego pisarza i myśliciela **Henry’ego Davida Thoreau** (1817–1862), autora esaju „Obywatelskie nieposłuszeństwo”. Sprzeciwiając się prowadzonej przez Stany Zjednoczone „wojnie meksykańskiej”, odmówił płacenia podatków, które miały posłużyć do jej sfinansowania.

▲ *Mahatma Gandhi stał się symbolem walki bez przemocy i obywatelskiego nieposłuszeństwa wobec nieuprawnionej władzy. Jego idee przyczyniły się do odzyskania niepodległości przez Indie. Na zdjęciu – Gandhi z Jawaharlemem Nehru, pierwszym premierem niepodległych Indii.*

Klasycznych przykładów obywatelskiego nieposłuszeństwa dostarcza działalność hinduskiego polityka i filozofa **Mahatmy Gandhiego**. W listopadzie 1913 roku zorganizował on w Afryce Południowej marsz protestu przeciw podatkom nałożonym na Hindusów i prawu, które uznawało za nieważne wszystkie małżeństwa zawarte poza Kościołami chrześcijańskimi. Pomimo aresz-

towań i policyjnej przemocy Gandhi wygrał. W 1930 r. podjął z kolei walkę z brytyjskim prawem, które zabraniało kupowania soli z innych źródeł niż od brytyjskich monopolu.

Wielką rolę ruch obywatelskiego nieposłuszeństwa odegrał w **kampaniach antyrasistowskich** na południu Stanów Zjednoczonych. Obowiązująca w tym czasie **rasowa segregacja** w autobusach, na dworcach, w kinach, szkołach została zakwestionowana przez działaczy murzyńskich jako naruszająca zasadę równości. Doszło do masowych wystą-

pień, które przyniosły w końcu zmianę segregacyjnego ustawodawstwa. Przywódcą ruchu na rzecz równouprawnienia Murzynów był pastor **Martin Luther King**. Został on zamordowany w 1968 r. w czasie Marszu Ubogich w Memphis.

Również ruch „**Solidarności**” w 1980 r. i po wprowadzeniu stanu wojennego jest przykładem obywatelskiego nieposłuszeństwa, formą odmowy przestrzegania praw, które uważano za niezgodne z prawami człowieka i szacunkiem dla ludzkiej godności.

Amerykane wiedzieli, iż wolność publiczna polega na udziale w sprawach publicznych, a związana z tymi sprawami aktywność nie stanowi bynajmniej obciążenia, lecz daje podejmującym ją ludziom uczucie szczęścia, jakiego nie zdobędzie się nigdzie indziej.

Hannah Arendt, 1906–1975

Sprawdź się, zanim sprawdzą cię inni!

- ✓ Na ile, twoim zdaniem, dobre funkcjonowanie państwa jest uzależnione od siły społeczeństwa obywatelskiego?
- ✓ Przedstaw różne formy aktywności obywateli w życiu publicznym.
- ✓ Wyjaśnij, jaką rolę odgrywają stowarzyszenia i inne organizacje pozarządowe w państwie demokratycznym.
- ✓ Przedstaw funkcje związków zawodowych. Omów zakres uprawnień i sposoby działania związków zawodowych w Polsce.
- ✓ Przedstaw prawne warunki działania partii politycznych w Polsce.
- ✓ Przedstaw funkcje środków masowego przekazu w życiu publicznym i wyjaśnij, dlaczego media nazywane są często czwartą władzą.
- ✓ Określ, na czym powinny polegać niezależność, obiektywizm i bezstronność mediów.
- ✓ Wyjaśnij, co to jest opinia publiczna. Omów proces kształtowania się opinii publicznej i czynniki, które na nią wpływają, a także sposoby badania opinii publicznej.
- ✓ Scharakteryzuj i oceń funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.

• obywatel • państwo opiekuńcze • prawa społeczne • stowarzyszenie • organizacja pozarządowa • partia polityczna • związek zawodowy • obywatelskie nieposłuszeństwo